

☞ Sosiaalityöntekijöiden työlleen asettamat tavoitteet gerontologisessa sosiaalityössä

Tiina Soukiala¹

¹*Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalityö*

Tarkastelen tutkimuksessani tavoitteita, joita sosiaalityöntekijät asettavat työlleen iäkkäiden kanssa työskennellessään. Tavoitteenani on jäsentää gerontologisen sosiaalityön tavoitteita ja nostaa esiin näkökulmia sen erityispiirteistä. Sosiaalityöntekijän erilaisten tavoitteiden tunnistaminen, sanallistaminen ja tietoinen asettaminen edistävät moniammatillista yhteistyötä ja gerontologisen sosiaalityön työkäytäntöjen kehittymistä sekä vahvistavat auttamistoiminnan vaikuttavuutta. Tutkimuksen aineisto koostuu iäkkäiden kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskusteluista, joita analysoin abduktiivisesti filosofisten toiminnan teoreettisten käsittevälineiden avulla. Tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden toiminnan tavoitteena oli turvata asiakkaan välttämättömät perustarpeet, vahvistaa iäkkään, tämän läheisen tai toisen ammattilaisen toiminnan edellytyksiä sekä saada aikaan auttamisen mahdollistavat olosuhteet. Sosiaalityöntekijöiden tavoitteenasettelussa korostuivat välttämättömien perustarpeiden turvaaminen ja iäkkään suojeleminen. Työssä painottui yksilökohtainen sosiaalityö, ja työtä tehtiin pääasiassa sellaisten iäkkäiden kanssa, joiden ongelmat olivat jo hyvin vakavia. Sosiaalityöntekijöiden tavoitteet kohdistuivatkin pitkälti ongelmien lievittämiseen ja vähemmän hyvinvoinnin vahvistamiseen sinänsä. Gerontologisen sosiaalityön tavoitteeksi tulisi ymmärtää iäkkään hyvinvoinnin kokonaisvaltainen edistäminen ja tältä pohjalta tarkastella ja tarvittaessa uudelleen määritellä gerontologisen sosiaalityön sisältö ja paikka palvelujärjestelmässä.

Johdanto

Gerontologinen sosiaalityö on yksi sosiaalityön erikoisala, joka keskittyy iäkkäiden ja heidän yhteisöjensä sosiaalisten ongelmien arviointiin ja ratkaisuprosesseihin (Seppänen 2016). Gerontologisen sosiaalityön tavoitteet ovat määrittäneet vahvasti vanhuspolitiikan ja palvelujärjestelmän tarpeista. Esimerkiksi kotona

asumisen tukeminen, muiden palveluiden jättämien aukkojen täydentäminen tai itsenäisen pärjääminen ja palvelutarpeen ehkäisy ovat määrittäneet gerontologisen sosiaalityön tavoitteita Suomessa (Tenkanen 2007; Rossi & Valokivi 2018).

Yleisesti sosiaalityön tavoitteena on asiakkaan hyvinvoinnin edistäminen (Hare 2004), joten vanhuspolitiikan tai palvelujärjestelmän

mukaan määrittyvät tavoitteet eivät sinänsä perustu riittävästi sosiaalityön asiantuntijuuteen tai teoreettisiin lähtökohtiin. Esimerkiksi kotona asumisen tukeminen voi edistää iäkkään hyvinvointia, mutta ei itsestään selvästi tee niin (Sixsmith & Sixsmith 2008). Sosiaalityön omista lähtökohdista tai teoreettisesta ymmärryksestä lähtevä keskustelu ja jäsentäminen ovat gerontologisessa sosiaalityössä olleet pitkälti taka-alalla. Ylipäänsä sosiaalityötä iäkkäiden kanssa on tutkittu hyvin vähän. (Ray ym. 2015.) Tästä johtuen gerontologiselta sosiaalityöltä on nähty puuttuvan erottuva identiteetti ja se on nähty teoriattomana ja ”vähiten ammattillisena” sosiaalityön osa-alueena (Richards ym. 2014; Ray ym. 2015). Samaan aikaan iäkkäiden määrä kasvaa, sosiaaliset ongelmat monimutkaistuvat ja eriarvoisuus lisääntyy, joten gerontologiselle sosiaalityölle ja sen kehittämislle on yhä suurempi tarve (Willis ym. 2022).

Gerontologisen sosiaalityön kehittäminen edellyttää sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteiden jäsentämistä. Tavoitteiden ymmärtäminen mahdollistaa työn suuntaamisen iäkkään hyvinvoinnin edistämisen kannalta olennaisiin asioihin ja lisää siten auttamistoiminnan vaikuttavuutta. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että asiakkaiden tai yhteistyökumppaneiden on usein vaikea hahmottaa sosiaalityön sisältöä ja merkitystä (esim. Manthorpe ym. 2008; Heenan & Birrell 2019). Vastaavasti sosiaalityöntekijöiden on usein vaikea kuvata omaa työtään muille (esim. Røysum 2017). Sosiaalityön tavoitteiden jäsentäminen ja kommunikointi voivat selkeyttää yhteistyön tekemistä ja työnjakoa moniammatillisessa vanhustyössä ja lisätä näin myös auttamisen vaikuttavuutta. Kun tavoitteet pystytään ilmaistamaan selkeästi yhteistyökumppaneille, asiakkaille ja suurelle yleisölle, tämä lisää luottamusta gerontologista sosiaalityötä kohtaan ja tätä kautta asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden halua työskennellä yhdessä iäkkään hyvinvoinnin edistämiseksi (ks. Healy 2017).

Tarkastelen artikkelissani sosiaalityöntekijöiden toiminnalleen asettamia tavoitteita

gerontologisessa sosiaalityössä. Tavoitteenani on muodostaa jäsenitys gerontologisen sosiaalityön tavoitteista käytännön sosiaalityössä ja nostaa esiin näkökulmia sen erityispiirteistä. Tarkastelen sosiaalityön asiakastyön (mikro) tasoa sosiaalityöntekijän toiminnan näkökulmasta työntekijöiden fokusryhmäkeskustelujen pohjalta. Kysyn, millaisia asiakkaan hyvää edistäviä tavoitteita sosiaalityöntekijät asettavat toiminnalleen työskennellessään iäkkäiden kanssa. Tulkitseen tuloksia vertaillen gerontologista sosiaalityötä sosiaalityön yleisiin tavoitteisiin.

Gerontologinen sosiaalityö

Gerontologisen sosiaalityön asiakaskunnaksi määritellään tavallisesti yli 65-vuotiaat ihmiset, jotka ovat kohdanneet arjessaan vaikeuksia, joiden ratkaisemiseksi he tarvitsevat sosiaalityön tukea (Seppänen 2016). Asiakaskunta on hyvin moninainen kattaen jopa neljäkymmenen vuoden ikähaitarin ja hyvin vaihtelevia elämäntilanteita (Seppänen & Ray 2022). Tutkimusten mukaan iäkkäät sosiaalityön asiakkaat ovat hyvin haavoittuvassa asemassa ja heidän ongelmansa ovat kompleksisia (Ray ym. 2015). Ongelmat saattavat olla vuosien ja vuosikymmenten huono-osaisuuden seurausta ja liittyvät usein ikääntymisen mukana tulevaan toimintakyvyn laskuun ja sairastamiseen sekä näiden kanssa yhteen kietoutuviin sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin (Jones & Higgs 2015; Seppänen 2016). Iäkkäillä ihmisillä on myös nähty olevan erityisiä voimavaroja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi pitkä elämäkokemus, lisääntyvä viisaus, uudenlaiset vapaudet ja mahdollisuudet sekä sisukkuus ja kärsivällisyys (Kariniemi ym. 2020). Sekä iäkkään haavoittuvuus että voimavarat ovat tärkeä näkökulma gerontologisen sosiaalityön käytännössä.

Gerontologisessa sosiaalityössä asiakkaiden asumiseen, hoivaan ja talouteen liittyvät ongelmat ovat usein keskeisellä sijalla. Riippuvuudet tai mielenveysongelmat sekä psykososiaali-

set tuen tarpeet ovat myös keskeisiä työskentelyalueita. (Sherry ym. 2013; Ray ym. 2015; Seppänen 2016.) Yksinäisyyden ja turvattomuuden kysymykset sekä läheisten puute tai ongelmat lähisuhteissa ovat tyyppillisiä ikääntyneen hyvinvointia haastavia ongelmia (Tenkanen 2007). Lähisuhteisiin voi liittyä monenlaisia ongelmia, vakavana esimerkkinä kaltoinkohtelu, joka voi olla fyysistä, psyykkistä, taloudellista tai seksuaalista sekä myös laiminlyöntiä tai syrjintää (Yon ym. 2017). Korkeaan ikään kuuluu usein menetyksiä ja siirtymiä, joihin liittyen voidaan tarvita sosiaalityöntekijää (Ray ym. 2015). Sosiaalityöntekijän tavoitteet suuntautuvat siis tämänkaltaisten ongelmien ratkaisuprosesseihin.

Iäkkäiden hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä on tutkittu paljon. Iäkkäät ovat moninainen joukko erilaisia ja eri ikäisiä ihmisiä, joiden hyvinvointi ja elämänlaatu koostuvat pitkälti samoista tekijöistä kuin muidenkin ikäryhmien. Tutkijat ovat kuitenkin tiivistäneet iäkkäiden kokeman hyvinvoinnin koostuvan erityisesti terveydestä, sosiaalisista suhteista, taloudellisista resursseista, elinympäristöstä sekä aktiivisuudesta ja osallistumisesta. (Vaarama ym. 2014; Vaara ym. 2016.) Hyvinvoinnin kokemukseen vanhuudessa vaikuttavat myös vanhenemiseen liittyviin muutoksiin suhtautuminen ja se, onko iäkkäällä elämässään tavoitteita ja unelmia (Pirhonen ym. 2019; Kariniemi ym. 2020). Mikäli hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön tavoitteena otetaan vakavasti, sosiaalityöntekijän tulisi ongelmien ratkaisemisen lisäksi pyrkiä vahvistamaan hyvinvointia tuottavia tekijöitä iäkkään elämässä.

Aiemmassa suomalaista gerontologista sosiaalityötä käsittelevässä tutkimuksessa on esitetty joitakin määritelmiä gerontologisen sosiaalityön tavoitteista. Marjaana Seppänen (2016, 260) on yleistä sosiaalityön määritelmää (SOSNET) mukaillen todennut, että ”gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa ikääntyneiden hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta ja ikääntyneiden toimintakykyisyyttä”. Eeva Rossi (2021, 14)

on puolestaan väitöskirjassaan määritellyt, että ”gerontologisen sosiaalityön tavoitteita ovat iäkkään ihmisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja autonomian tukeminen, niihin mahdollistavien olosuhteiden luominen sekä elämän perustan varmistaminen ja oikeuksien turvaaminen”. Näiden määritelmien mukaan gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on siis vahvistaa iäkkään hyvinvointia ja toimintakykyä sekä niitä mahdollistavia olosuhteita. Määritelmät ovat hyviä ja tarpeellisia, mutta ne jättävät avoimeksi, mitä sosiaalityöntekijä käytännössä tavoittelee työskennellessään iäkkään asiakkaansa kanssa.

Sosiaalityön luonne ja tavoitteet

Björn Blomin ja Stefan Morénin (2019, 49) mukaan sosiaalityötä tarkastelevan kirjallisuuden valossa ei ole selvää, mitä sosiaalityössä tavoitellaan. Yleisesti sosiaalityö on interventivistä, ihmisen ja tämän ympäristön vuorovaikutuksessa ilmeneviin ongelmiin puuttuvaa toimintaa, jolloin sosiaalityöntekijänkin toiminta suuntautuu tähän vuorovaikutukseen vaikuttamiseen (Hare 2004). Sosiaalityö voi vaikuttaa eri tasoilla. Tasoiksi määritellään tavallisesti yksilö- ja perhekohtainen työ, yhteisötyö sekä rakenteellinen sosiaalityö (Payne 2014, 47). Yksilötasolla tavoitteena voi olla esimerkiksi avuntarpeen väheneminen tai poistuminen tai ihmisen käyttäytymisen muuttuminen (Blom & Morén 2019, 49). Kyösti Raunio (2009, 59) määrittelee sosiaalityössä tavoiteltavan muutoksen asiakkaan, yksilön ja perheen elämän normaalistamisena ja sosiaalityön tarpeen lakaamisena. Hän toteaa myös, että sosiaalityön tavoitteena ei ole vain vastata asiakkaan palvelujen tarpeeseen vaan myös toteuttaa yhteiskunnallista kontrollia. Sosiaalityön rakenteellisiin seikkoihin kohdistuva tavoite on tunnistaa, tuoda esille ja pyrkiä muuttamaan asiakkaiden hyvinvointia uhkaavia yhteiskunnallisia prosesseja, esimerkiksi puuttumalla syrjiviin ja epäoikeudenmukaisiin rakenteisiin (Mattsson 2014).

Muutosta tavoitellaan sosiaalityössä asiakastyön muutosprosessin kautta. Muutosprosessin vaiheet vaihtelevat hieman esittäjästä riippuen. James Forte (2014, 61) esittää prosessille tarkat vaiheet: sitouttaminen (*engagement*), tiedon kerääminen (*information gathering*), arviointi (*assessment*), tavoitteiden asettaminen (*goal setting*), interventio (*intervention*), evaluaatio (*evaluation*) ja työskentelyn päättäminen (*ending*). Vaiheiden voidaan ajatella kuvaavan myös sosiaalityöntekijän pääasiallista tavoitetta eri vaiheissa prosessia. Aluksi tavoitteena on asiakkaan sitouttaminen, sitten tiedon kerääminen, sitten arvioidaan tilannetta ja tuen tarpeita ja niin edelleen. Vaikka prosessin vaihe suuntaa työtä, sosiaalityöntekijän tavoitteet eivät kuitenkaan rajaudu prosessin vaiheiden mukaan vaan lomittuvat toisiinsa ja jatkuvat prosessin eri vaiheissa.

Sosiaalityöllä on siis monenlaisia ja yhteiskunnan eri tasoihin kohdistuvia tavoitteita. Osa tavoitteista on muotoiltu organisaation tarpeiden mukaan, osa taas tähtää yhteiskunnallisen kontrollin toteuttamiseen. Jotkin tavoitteet kohdistuvat asiakasyksilöön ja tämän ”normaalistamiseen” ja toiset asiakkaan ympäristöön tai rakenteisiin. Malcolm Paynen (2014, 19) mukaan sosiaalityön tavoitteet vaihtelevat kontekstin ja näkökulman mukaan, minä vuoksi tavoitteita ei voida määrittellä yksiselitteisesti koskemaan kaikkea sosiaalityötä. Erilaisia määrittelyjä sosiaalityön tavoitteista yhdistää kuitenkin ajatus hyvinvoinnin muutoksesta sekä se, että ihminen nähdään osana ympäristöään, jolloin tavoitteet kohdistuvat yksilön lisäksi tämän ympäristöön sekä yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa ilmeneviin ongelmiin. Tämä käsitys on myös oman tutkimukseni lähtökohta, ja tarkastelen tavoitteita nimenomaan tämän sosiaalityön ymmärryksen valossa. En tutkimuksessani arvioi tavoitteiden toteutumista vaan tarkastelen sitä, millaisia tavoitteita asetetaan.

Filosofinen toiminnan teoria sosiaalityöntekijän tavoitteiden tarkastelussa

Tarkastelen tutkimuksessani sosiaalityöntekijän toimintaa filosofisen toiminnan teorian avulla. Toiminnan teorian piiristä hyödynnän toiminnan peruskäsitteitä (toiminta, toimija, toiminnan tavoite), Pauli Niemelän (2009; 2011) jäsennystä sosiaalityön tavoitteista sekä Jaana Hallamaan (2017) auttamistoiminnan tyyppejä. Valitsin nämä teoreettiset käsittevälineet, koska niiden taustalla on sama toiminnan teoreettinen perinne ja koska niiden avulla on mahdollista saada monipuolinen kuva sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteista.

Sosiaalityöntekijä asettaa tavoitteita ammatinsa edustajana. Ammatillinen auttaminen on moraalista vaikuttamistoimintaa, jossa pyritään edistämään toisen ihmisen hyvää (Hallamaa 2017, 222). *Toiminta* ymmärretään filosofisessa toiminnan teoriassa aktiivisuudeksi, jolla ihminen tavoittelee päämääräään. Toiminnan toteuttaja, *toimija*, on tavoitteita asettava ja keinoja valitseva ihminen. (Hallamaa 2017, 20.) Toiminnan *tavoitteella* tarkoitetaan asiantilaa, jota toimija toiminnallaan tavoittelee. Tavoite-käsite korostaa toimijan pyrkimystä johonkin lopputulokseen, päämäärään. Toiminnan käsitteeseen sisältyy myös ajatus, että tavoitteen on oltava jotain toimijan toivomaa tai hyvää. Se voi olla toimijan välittömiä etuja vastaan, mutta pelkästään toimijalle haitallinen se ei voi olla. (Hallamaa 2017, 41, 47.) Tärkeää on huomioida, että jonkin päämäärän saavuttaminen edellyttää usein myös sellaisten tekojen tekemistä, jotka eivät suoraan tuota tavoiteltua päämäärää. Näitä kutsutaan välineiksi jonkin päämäärän saavuttamiseen. (von Wright 2001, 261.)

Niemelä (2009; 2011) on toiminnan teoriaan pohjautuen jäsentänyt sosiaalityön tavoitetta hyvinvoinnin käsitteen kautta. Sosiaalityön tavoitetta voi Niemelän mukaan hahmottaa toisaalta olemisena ja sen hyvänä eli tarpeiden tyydyttymisenä (*well-being*) ja

toisaalta merkityksellisten asioiden tekemisellä ja osallisuutena (*well-doing*). Sosiaalityössä tulisi Niemelän mukaan edistää ihmisen hyvää tarpeen tyydyttämisen näkökulmasta eli varmistaa, että ihmisen tarve olemassaoloon ja sen turvaaviin tarpeisiin (*existence needs*), yhdessäoloon ja sen turvaaviin ihmissuhteisiin (*relatedness needs*) sekä itsenäisenä ja itsenä olemiseen (*growth needs*) täyttyvät kohtuullisella tavalla.

Sosiaalityössä tulisi Niemelän mukaan edistää myös ihmisen mahdollisuuksia toimintaan ja tekemiseen liittyvään hyvään (*well-doing*). Toiminnan kautta ihmisen on mahdollista tavoitella itsensä toteuttamista fyysisenä, sosiaalisena ja henkisenä olentona sekä saada palkkaa, arvostusta, itsekunnioitusta sekä näihin kaikkiin ulottuvuuksiin liittyvää osallisuutta. Niemelän ajattelussa olemisen ja tekemisen lisäksi olennaisia hyvinvoinnin kannalta ovat resurssit (*well-having*), jotka mahdollistavat olemisen ja tekemisen hyvät. Resurssit toimivat välineenä tarpeiden tyydyttämisessä tai päämäärien saavuttamisessa. (Niemelä 2009; 2011.) Hyödynnän tutkimuksessani Niemelän hyvinvointikäsitystä yleisenä hyvinvoinnin viitekehystenä. Jäsennystä sosiaalityön tavoitteesta käytän tunnistaakseni, millaista asiakkaan hyvinvointia sosiaalityöntekijät pyrkivät työllään vahvistamaan.

Sosiaalityön sisällöllisen tavoitteen lisäksi on tärkeää tarkastella tavoitellun muutoksen luonnetta. Hallamaa (2017, 223) on muotoillut auttamistoiminnan tyypeiksi seuraavat: 1) haitan tai vahingon estäminen, 2) jonkin hyvän ylläpitäminen, 3) vaikuttaminen ulkoisiin toimintaedellytyksiin ja 4) sisäisten resurssien vahvistaminen. Näiden auttamistoiminnan tyyppien avulla voidaan ymmärtää myös sosiaalityössä tavoitellun muutoksen luonnetta. Hallamaan muotoilemia auttamistoiminnan tyyppisiä hyödynnän analyysissä ymmärtääkseni ja tunnistaakseni, millaista erilaista muutosta sosiaalityöntekijä voi työllään tavoitella.

Aineisto ja metodit

Tutkimuksen aineistona ovat sosiaalityöntekijöiden fokusryhmäkeskustelut. Fokusryhmäkeskustelut valittiin aineistonkeruumenetelmäksi, koska se sopii hyvin ryhmille, joilla on kokemusta samankaltaisista asioista. Keskustelujen avulla saadaan monipuolisesti esille tutkittavien yhteistä ymmärrystä ja tulintoja aiheesta, mutta myös eriäviä näkökulmia ja mielipiteitä. (Hennink 2014, 2–3.) Aineisto kerättiin osana Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa -tutkimushanketta syksyllä 2021. Toimin itse kaikissa ryhmissä keskustelun fasilitoijana yhdessä toisen tutkijan kanssa.

Ryhmäkeskusteluja pidettiin yhteensä seitsemän, ja ne kestivät jokainen 2 tuntia. Keskustelut litteroitiin tekstimuotoon ja pseudonymisoitiin analyysia varten. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 173 sivua, fonttikoolla 12. Koronarajoituksista johtuen keskustelut toteutettiin etäyhteydellä (Teams), minkä takia tavoitteena oli ottaa yhteen keskusteluun vain 3–5 osallistujaa. Toteutunut osallistujamäärä oli muutamista sairastumisista johtuen 2–4 osallistujaa keskustelua kohden. Keskustelujen etätoteutus mahdollisti eri paikkakunnilla työskentelevien sosiaalityöntekijöiden saamisen samaan keskusteluun. Tiedotus tutkimuksesta hoidettiin esihenkilön kautta tai osallistumalla työntekijöiden tiimikokoukseen. Rekrytointitavasta riippumatta jokainen haastateltava ilmaisi itse oman halukkuutensa osallistua tutkimukseen. Tutkimusluvut saatiin osallistujien organisaatioilta.

Keskusteluihin osallistui yhteensä 22 sosiaalityöntekijää neljältä eri paikkakunnalta Suomesta. Osallistujia oli niin suurista kuin pienemmistäkin kaupungeista sekä haja-asutusalueilta. Osa työskenteli iäkkäiden asiakasohjauksessa ja osa omassa gerontologisen sosiaalityön yksikössään. Kahdessa haastattelussa oli yksinomaan asiakasohjauksen sosiaalityöntekijöitä. Työn tekemisen ympäristö vaikuttaa jonkin verran työn luonteeseen: asiakasohjaus-

yksiköissä työ kohdentuu pääasiassa palvelutarpeen arviointiin ja päätöksentekoon, kun taas gerontologisen sosiaalityön yksiköissä tehdään tavallisesti pitkäjänteisempää suunnitelmallista muutostyötä. Tutkimuksen pienestä otoskoosta sekä eri alueiden erilaisista työnkuvista johtuen ei ollut mielekästä analysoida eri yksiköiden sosiaalityöntekijöiden tavoitteita erikseen, vaan luin aineistoa yhtenä kokonaisuutena.

Ryhmäkeskustelut noudattivat teemahaastattelun rakennetta, jossa haastattelijalla on etukäteen mietityt teemat ja apukysymyksiä, mutta keskustelut etenevät teemojen mukaan vapaamuotoisesti osallistujien esiin nostamien asioiden kautta (Puusa 2020). Keskustelun teemat olivat iäkkäiden haasteelliset elämäntilanteet ja sosiaalityön tarve, sosiaalityön onnistuminen, sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteistoimintasuhde sekä yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa. Asiakasohjauksen sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa keskusteltiin lisäksi tunnistamisen ja ohjaamisen kysymyksistä. Kaikkiin teemoihin liittyen keskusteltiin sosiaalityön tavoitteista. Tavoitteet ovat niin laaja ja kaikkeen tekemiseen liittyvä kokonaisuus, että ei ollut mielekästä rajata niitä vain yhteen erilliseen teemaan.

Analyttinen lähestymistapani aineistoon oli abduktiivinen: valitsemieni toiminnan teoreettisten aineksien, aiemman sosiaalityön tavoitteita koskevan tutkimuksen sekä empiirisen aineiston avulla olen muodostanut jäsenyyksen sosiaalityöntekijöiden tavoitteista gerontologisessa sosiaalityössä. Abduktiivisen analyysin avulla on mahdollista luoda uudenlaista teoreettista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, yhdistäen ja vertaillen empiirisiä havaintoja olemassa oleviin erilaisiin teorioihin. Abduktiivisessa analyysissä ei tarvitse rajoittaa vain yhteen teoriaan, jonka valossa aineistoa analysoidaan, vaan siinä voidaan käyttää monenlaista teoreettista ainesta. (Timmermans & Tavory 2012.)

Analyysini sosiaalityöntekijöiden asettamista tavoitteista eteni teoreettisten muotoilujen ja empiirisen aineiston vuoropuhelussa seuraa-

vasti. Ensiksi perehdyin filosofiseen toiminnan teoriaan ja sen piiristä löytyviin muotoiluihin, jotka voisivat olla hyödyllisiä sosiaalityöntekijän tavoitteita jäsenettäessä. Erityisesti edellä kuvaamani Niemelän malli tuntui sopivalta, koska se oli nimenomaan sosiaalityön tavoitteiden jäsenitys. Seuraavaksi luin empiirisen aineiston kahteen kertaan kokonaan läpi. Toisella lukukerralla merkitsin teoreettisen ennakkoymmärryksen perusteella aineistoon kohtia, joissa sosiaalityöntekijät puhuivat tavoitteistaan. Merkitsin jo tässä vaiheessa alustavasti eri väreillä erilaisia tavoitteita. Tämän jälkeen koodasin aineiston kokonaan systemaattisesti Atlas.ti-ohjelmalla kiinnittäen erityistä huomiota edellisessä vaiheessa merkitsemiini kohtiin. Koodausyksikkö oli yhden haastateltavan yksi puheenvuoro. Vastaukset olivat kuitenkin toisinaan niin pitkiä ja asia vaihtui niissä kesken, että yhteen puheenvuoroon saattoi liittyä useampikin koodi. Koodit muodostuivat pääasiassa aineistolähtöisesti. Aineiston koodaamisen aikana huomasin pian, ettei Niemelän hyvinvointitavoitteiden teoretisointi riittänyt kuvaamaan sosiaalityöntekijöiden tavoitteita kaikessa moninaisuudessaan. Otin analyysiin mukaan Hallamaan auttamistoiminnan tyyppit, joiden avulla sain täydennettyä Niemelän muotoiluja. Niemelän ja Hallamaan teorioiden avulla tekemäni empiirisen analyysin pohjalta pystyin muodostamaan jäsenyyksen asiakkaan hyvinvointia edistävästä tavoitteista. Analyysin edessä edelleen huomasin, että nämäkään eivät vielä kuvaa kokonaisuutta riittävän monipuolisesti. Aineistossa sosiaalityöntekijät puhuivat paljon tavoitteista, jotka eivät suoraan edistäneet asiakkaan hyvinvointia, mutta olivat välttämättömiä, jotta auttaminen olisi mahdollista. Tavoitteet auttamistoiminnan mahdollistamiseksi -kategoriat syntyivät pääasiassa aineistolähtöisesti. Näiden kategorioiden mukaan ottaminen kokonaisuuteen oli perusteltua myös siksi, että ne ovat keskeisiä teemoja sosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa. Kaikissa analyysin vaiheissa toiminnan teorian peruskäsitteet ja toisaalta yleinen teoreettinen ymmär-

rys sosiaalityön tavoitteista muodostivat perustan, jonka pohjalta ymmärsin, mitä tavoitteet ylipäänsä ovat, ja ne ohjasivat ajattelua ja aineiston lukemista.

Esittelen seuraavaksi tutkimuksen tulokset. Aluksi kuvaan analyysin keskeisimmät tulokset taulukon muodossa. Keskiharmalla pohjalla olevat otsikot (ymmärrys elämäntilanteesta ja verkostosta, työskentelyn mahdollistavien olosuhteiden aikaansaaminen, perustarpeiden turvaaminen ja toiminnan aikaansaaminen) ovat analyysin perusteella syntyneet tavoitteiden pääkategoriat. Jokainen pääkategoria muodostaa tulosluvussa oman alajakson, jossa käyn alakategoriat (taulukossa vaalean harmaalla pohjalla) tarkemmin läpi. Taulukon otsikot on kursivoitu tekstissä.

Sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteet gerontologisessa sosiaalityössä

Taulukon 1 ylimmältä riviltä näemme, että sosiaalityöntekijällä on yhtäältä auttamistoiminnan mahdollistavia tavoitteita ja toisaalta tavoitteita, jotka kohdistuvat iäkkään hyvinvoinnin kohentamiseen. Auttamistoiminnan mahdollistavia tavoitteita ovat *ymmärrys elämäntilanteesta ja verkostosta* sekä *työskentelyn*

mahdollistavien olosuhteiden aikaansaaminen. Iäkkään hyvinvoinnin kohentamista sosiaalityöntekijä tavoittelee asiakkaan *perustarpeiden turvaamisen* sekä asiakkaan, tämän läheisen tai yhteistyökumppanin *toiminnan aikaansaamisen* kautta. Kaikkia kategorioita tarkastellaan taulukossa sekä yksilön että tämän ympäristön näkökulmasta. Taulukkoa 1 voi lukea myös vasemmalta oikealle: ensin sosiaalityöntekijän on muodostettava kuva asiakkaan elämäntilanteesta ja verkostosta sekä muodostettava suhde asiakkaaseen. Nämä toimivat pohjana muutostyölle. Perustarpeiden on puolestaan oltava tyydyttyinä ainakin jollain tasolla ennen kuin toiminnan muutos on mahdollinen.

Ymmärrys elämäntilanteesta ja verkostosta

Toiminnan teorian näkökulmasta sosiaalityöntekijällä on oltava tietoa asiakkaan elämäntilanteesta, tarpeista ja toiveista, jotta hän voi asettaa tavoitteita ja valita tehokkaita keinoja (ks. Hallamaa 2017, 29–31, 54). Ryhmäkeskusteluiden perusteella sosiaalityöntekijän tavoitteena on *asiakkaaseen tutustumisen* ja käsityksen saaminen hänen ajatuksistaan ja toiveistaan sekä niiden yhteydestä hänen hyvinvointiinsa. Lisäksi tavoitteena on *asiakkaan elinympäristöön ja verkostoon tutustuminen* sekä

Taulukko 1. Toiminnan tavoitteiden jäsenitys gerontologisessa sosiaalityössä.

Tavoitteet auttamistoiminnan mahdollistamiseksi		Tavoitteet iäkkään hyvinvoinnin kohentamiseksi	
Ymmärrys elämäntilanteesta ja verkostosta		Perustarpeiden turvaaminen	Toiminnan aikaansaaminen
Yksilö	Asiakkaaseen tutustuminen ymmärrys hänen tarpeistaan ja toiveistaan sekä niiden yhteydestä tämän hyvinvointiin.	Asiakassuhteen muodostaminen ja vahvistaminen esim. sisään pääseminen, luottamus, avoimuus.	Muutos asiakkaan resursseissa esim. apu tai palvelu, jonka avulla turvataan ravitsemus, turvallisuus, talous, lääkkeet, hygienia jne.
	Muutos toiminnan mahdollistavissa sisäisissä resursseissa esim. voimaantumisen, uudet näkökulmat, toivo, motivaatio, tiedot, taidot.		
Ympäristö	Asiakkaan elinympäristöön ja verkostoon tutustuminen ymmärrys niiden vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin.	Verkostoon ja rakenteisiin vaikuttaminen esim. luottamus verkostossa, rakenteisiin vaikuttaminen, sosiaalityöntekijän osaaminen ja hyvinvointi.	Muutos ympäristön resursseissa esim. yhteys lapsiin, vapaaehtoinen alkaa käymään, väkivallantekijä pois kodista, hädän estäminen.
	Muutos ulkoisissa toimintaedellytyksissä esim. muutos asuinympäristössä, muutos ihmissuhteissa, apuvälineet, konsultointi, apu läheiselle.		

niiden vaikutusten hahmottaminen hänen hyvinvointiinsa.

Asiakkaan ja hänen elämäntilanteensa ymmärtäminen on usein keskeisin tavoite asiakassuhteen alussa, mutta tavoite säilyy koko työskentelyn ajan. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että usein asia, jonka vuoksi iäkäs tulee palveluiden piiriin, on vain pieni osa hänen elämänsä kokonaisuutta.

Usein saattaa asiakas tulla asiakkuuteen jonkun toisen syyn takia, mutta sitten sieltä saat- taakin alkaa paljastuun muunlaisia sosiaali- sia ongelmia, mitä ei välttämättä es oo siinä palvelutarpeen arvioinnissa vielä tullu esille. (Ryhmä 5 (R5); Osallistuja 2 (Os2))

Työskentelyn aikana iäkkään elämästä paljastuu paljon kerroksia ja puolia, jotka eivät olleet alussa tiedossa. Iäkkäillä tämä korostuu erityisesti siksi, että elettyä elämää on paljon takana ja heille on ehtinyt kertyä hyvin monenlaisia kokemuksia. Sosiaalityöntekijä suuntaa toimintaansa sen käsityksen perusteella, joka hänellä kulloinkin on, ja siksi tarve arvioida tilannetta säilyy koko työskentelyn ajan.

Sosiaalityöntekijän käytettävissä oleva tieto ja siihen pohjautuva ymmärrys ovat aina puutteellisia. Asiakkaan elämäntilanteesta ja persoonasta paljastuu uusia puolia, ja hänen elämäntilanteensa vaihtelee ja muuttuu koko ajan. Ei siis ole pysyvää tietoa, jonka varassa työntekijä voisi asettaa työnsä tavoitteet.

Hyvin monenlaisia tilanteita, missä he tulee. Minun on ainakin vaikeeta tehdä yhen tapaa- misen perusteella suunnitelmaa, et täytyy jon- kin aikaa tutustua asiakkaaseen. Ja ne saattaa olla siinä alkuvaihees, riippuu tietysti siitä on- gelmasta, hyvin nopeesti vaihtuvia tilantei- ta. Et miten sitä suunnitelmaa siinä teet heti. (R5; Os3)

Aineisto-otteessa sosiaalityöntekijä pohtii käytettävissä olevan tiedon puutteellisuutta erityisesti työskentelyn alkuvaiheessa ja siitä

johtuvaa vaikeutta tehdä asiakassuunnitelmaa. Sosiaalityöntekijät kokivat asiakassuunnitelmaan kuuluvan tavoitteiden asettamisen vaikeaksi, koska tieto ja ymmärrys elämäntilanteesta ovat vaillinaisia ja koko ajan muuttuvia. Toiminnan teorian näkökulmasta intentionaal- lisella toiminnalla on kuitenkin aina jokin tavoite (Hallamaa 2017, 21). Sosiaalityöntekijät alkavat toimia heti asiakkuuden alussa, vaikka varsinaisia työskentelyn tavoitteita olisikin silloin vaikea määritellä. Vaikka asiakassuunnitelmaan ei kirjattaisi mitään, työntekijän toiminnalla on silti tavoite. Tilanne vaikuttaa ristiriitaiselta. Sosiaalityöntekijä kokee, että tavoitteita ei vielä voida asettaa, koska tietoa ei ole riittävästi, mutta samaan aikaan hän toimii joidenkin tavoitteiden ohjaamana. Käytännössä näyttää siltä, että tavoitteet usein asetetaan ja ne muokkautuvat auttamistoiminnan kuluessa osin tiedostamatta.

Sosiaalityöntekijät keskustelivat paljon siitä, kenen tavoitteen mukaan he työskentelevät. Toiminnan teoreettisesti ajateltuna he toimivat aina itse asettamansa tavoitteen mukaisesti, ot- tamalla kuitenkin omia tavoitteita asettaessaan huomioon muiden ihmisten ja tahojen toiveita ja tarpeita. Selvittäessään asiakkaansa elämäntilannetta ja tämän ajatuksia sosiaalityöntekijä selvittää myös työskentelyyn kohdistuvia eri- laisia tavoitteita ja odotuksia. Näiden erilaisen odotusten ja tavoitteiden mukaan työntekijä voi suunnata omaa toimintaansa.

Se haastavuus tulee nimenomaan siitä risti- riitasuudesta että näkemykset on jotenki kovin erilaisia eri tahojen välillä. Joko asiakkaan ja omaisen tai kotihoidon ja omaisen tai kaikkien mahdollisten välillä ketä siinä nyt ikinä muka- na onkaan. (R2; Os3)

Gerontologista sosiaalityötä tehdään tavallisesti moniammatillisesti, ja omaiset ovat usein mukana työskentelyssä. Kaikilla työskentelyyn osallistuvilla ei aina ole yhtenevää käsitystä iäkkään hyvästä, ja iäkkään oma ääni saattaa huk- kua muiden toiveiden ja tavoitteiden alle. Tästä

syystä sosiaalityöntekijät asettavatkin tavoitteitaan hyvin paineisessa ja ristiriitaisessa ympäristössä, jossa he taitelevat omien ammatillisten ja moraalisten tavoitteidensa sekä muualta tulevien odotusten välillä. Näiden ristiriitojen keskellä voi olla hyvin vaikeaa eritellä, mitä omalla toiminnalla tavoitellaan ja miksi.

Työskentelyn mahdollistavien olosuhteiden aikaansaaminen

Ryhmäkeskustelujen perusteella sosiaalityöntekijöillä on työskentelyn alusta lähtien tavoitteena *asiakassuhteen muodostaminen ja vahvistaminen* sekä toisaalta *verkostoon ja rakenteisiin vaikuttaminen*. Jokaisessa kohtaamisessa on rakennettava yhteistyösuhdetta ja luottamusta asiakkaan ja työntekijän välille. Toisaalta verkostoon ja rakenteisiin vaikuttaminen on sosiaalityöntekijän jatkuvasti voimassa oleva tavoite.

Gerontologiseen sosiaalityöhön ohjautuu paljon iäkkäitä, jotka eivät selvästi avuntarpeesta huolimatta halua ottaa sitä vastaan. Auttaminen on hankalaa ja usein mahdotontakin, jos vuorovaikutusta iäkkään kanssa ei ole tai sitä värittää epäluottamus. Tästä sosiaalityöntekijät puhuivat keskusteluissa todella paljon.

On myös niitä, joista nähdään et ois selkeesti sitä avun tarvetta, mutta asiakas kerta kaikkiaan kieltäytyy kaikesta, et sitä kontaktia sinne ei oikein saada luotua. Ja silloin ne voi olla hyvin pitkiä ne tiet, ennen kun oikeesti päästään siihen työskentelyyn asiakkaan kanssa. (R6; Os1)

Aineisto-otteessa todetaan, että aikaa voi mennä paljonkin ennen kuin päästään varsinaiseen työskentelyyn eli puhumaan iäkkään elämäntilanteesta ja sen ongelmista ja edistämään tämän hyvinvointia. Vaikka auttaminen ei olisi-kaan helppoa, iäkästä ei sosiaalityöntekijöiden mukaan voi jättää heitteille, vaan on pyrittävä auttamaan. Koska pakkokeinoja ei juurikaan

ole käytössä, luottamuksellisen asiakassuhteen aikaansaaminen on tärkeää, jotta auttaminen olisi mahdollista.

Sosiaalityöntekijän yksi tavoite on luoda yhteistyösuhde ja luottamus myös muiden työskentelyyn osallistuvien kanssa. Eräs haastateltava ilmaisi asian näin: *on tärkeää, että saa siihen verkostoon ja omaiseen luottamusta. Ja heidän [asiakkaiden] asioita monesti hoidetaanki paljo omaisten kanssa.* (R5; Os3) Vaikka hyvä yhteistyö omaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa on keskeistä, on tärkeää huomioida, ettei yhteistyö ohita iäkkään itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Kuten eräs haastateltava asian ilmaisi: *Toki omaisen näkökulma kuullaan, mutta hän ei oo se keskiö.* (R1; Os2)

Työskentelyn mahdollistavien olosuhteiden aikaansaamista on myös rakenteisiin vaikuttaminen. Sosiaalityöhön kuuluu aina yhteiskunnallinen, rakenteellinen ulottuvuus, ja työntekijä voikin pyrkiä toiminnallaan muuttamaan rakenteita tai kehittämään omaa työtään. Tavoitteena on vaikuttaa toimintaympäristöön asiakkaan hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelujärjestelmässä, työkäytännöissä tai yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa voi olla puutteita, jotka haittaavat tai jopa estävät iäkkään hyvinvoinnin edistämistä. Tällaisten epäkohtien huomaaminen voi saada sosiaalityöntekijän suuntaamaan toimintaansa rakenteiden tai työkäytäntöjen muuttamiseen. Haastatteluissa tuli esille, että tälle tavoitteelle ei aina ole toivotusti aikaa työn käytännössä, kuten eräs haastateltava sanoi: *Ja näen, että tätä voitais ajatella, että tää on osa sitä rakenteellista sosiaalityötä, joka kuuluu meidän velvollisuuksiin, ja johon meillä ei ole aikaa.* (R3; Os2)

Sosiaalityöntekijällä on myös tavoitteena huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja osaamisestaan, jotka ovat niin ikään työskentelyn mahdollistavia tekijöitä. Työntekijän hyvinvoinnin ja voimavarojen on oltava riittävällä tasolla, jotta asiakkaan auttaminen on mahdollista. Sosiaalityöntekijällä pitää olla myös hyvät työssä tarvittavat tiedot ja taidot sekä tuki, jotta hän pystyy asettamaan oikeanlaisia tavoitteita

ja valitsemaan tehokkaita keinoja iäkkään hyvinvoinnin edistämiseen. Tämä sisältää myös ikäerityisen osaamisen ja ymmärryksen, joka mahdollistaa laadukkaan työskentelyn nimenomaan iäkkäiden ihmisten kanssa.

Perustarpeiden turvaaminen

Sekä iäkkään elämäntilanteesta saatu tieto että työskentelyn mahdollistavat olosuhteet määrittävät sitä, millaisia varsinaisia muutostavoitteita sosiaalityöntekijä voi toiminnalleen asettaa. Sosiaalityön moraalisenä tavoitteena on turvata asiakkaiden välttämättömät perustarpeet. Kaikki Niemelän (2011) teoretisoinnin mukaiset perustarpeiden osa-alueet (*existence needs, relatedness needs, growth needs*) tulivat esiin sosiaalityöntekijöiden ryhmäkeskusteluissa. Seuraavassa aineisto-otteesta sosiaalityöntekijä toteaa, että olemassaolon turvaavista perustarpeista, kuten ruoasta, asunnosta ja lääkkeistä, huolehtiminen on ensisijaista.

Mikä on työskentelyn tavoite, kun joudumme priorisoimaan tietysti, et miten toimitaan, niin me aina toistetaan tää asuminen, ruoka ja lääkkeet. Ihan, että ne on kunnossa ja pystytään turvaamaan. (R1; Os2)

Edellä sosiaalityöntekijä pohtii tilannetta, jossa työtä joudutaan priorisoimaan, ja pitää tärkeimpänä asiakkaan olemassaolon turvaavien tarpeiden (*existence needs*) tyydyttämistä. Gerontologisessa sosiaalityössä on tilanteita, joissa kyse on elämän suojelemisesta. Tällöin iäkkään välttämättömimpien perustarpeiden tyydyttäminen on ensisijainen tavoite. Tilanne voi olla niin akuutti, että ihmisen hyvinvointi vaarantuu ratkaisevasti ilman välitöntä asioihin puuttumista. Kuten sama haastateltava totesi: *Täs on ihan elämästä kyse, että hengissä pysyy. (R1; Os2)*

Olemassaolon turvaavat perustarpeet korostuivat ryhmäkeskusteluissa selvästi. Aineiston perusteella tärkeällä sijalla ovat kuitenkin myös muunlaiset perustarpeet, ku-

ten tarve ihmissuhteisiin (*relatedness needs*). Sosiaalityöntekijä voi esimerkiksi kartoittaa asiakkaan läheisiä ja olla heihin yhteydessä tämän suostumuksella.

Saa kontaktin vaikka lapsiin kenen kanssa ei ole ollut missään tekemisissä pitkään aikaan. Ja sitten kun järjestetään jotain yhteistä ja siellä alkaakin solmut aukeen, niin onhan se ihan superhienoo, et sitte ovatki tekemisissä. (R4; Os1)

Edellä työntekijä kertoo tilanteesta, jossa oli saatu yhteys aikuisiin lapsiin, joihin iäkäs asiakas ei ollut ollut pitkään aikaan yhteydessä. Työskentelyn tuloksena asiakkaan ihmissuhteet olivat vahvistuneet ja hänellä oli jälleen yhteys lapsiinsa.

Iäkkään osallisuutta, autonomiaa ja itsemääräämistä pyritään tukemaan, jotta itsenä olemisen tarpeet (*growth needs*) tulisivat tyydytettyä. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja vahvistaminen ovat keskeisellä sijalla, mutta sosiaalityöntekijät joutuvat pohtimaan myös sitä, milloin iäkkään etu vaatii itsemääräämisoikeuden rajoittamista. Tämä on keskeinen ristiriita ja jatkuvan pohdinnan aihe gerontologisessa sosiaalityössä.

Sosiaalityöntekijä on siinä välissä et pitää huolta siitä itsemääräämisoikeuden toteutumisesta, mut myös sellainen suojelun näkökulma. Niin jos ne on ristiriidassa ja se asiakas ei selkeästi ehkä ymmärrä sitä omaa etuaan [...] sitten sosiaalityöntekijällä olis monesti tehtävä toteuttaa sitä suojelua. (R2; Os1)

Vaikka joudutaan jollain lailla puuttumaan enemmänkin kuin asiakas ehkä toivoisi, mutta silti hänen osallisuutta ja toimijuutta siinä samalla kuitenkin tuetaan ja lisätään. (R7; Os1)

Itsemääräämisoikeus ja itsenä olemisen tarve saattavat joutua ristiriitaan olemassaolon turvaavien perustarpeiden toteutumisen kanssa.

Sosiaalityöntekijän näkökulmasta iäkäs voi itse olla oman hyvinvointinsa esteenä. Edellä ensimmäisessä aineisto-otteesta sosiaalityöntekijä jäsentää tilannetta niin, että hänen on kunnioitettava ja tuettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta mutta toisaalta myös suojeltava häntä, erityisesti tilanteissa, joissa herää epäily, että iäkäs ei ehkä ymmärrä omaa etuaan. Jälkimmäisessä lainauksessa sosiaalityöntekijä pohtii, että asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta on tuettava myös tilanteessa, jossa asiakkaan etu vaatisi toimia tämän toiveiden vastaisesti. Itsenä olemisen tarve on niin keskeinen ihmisyden kannalta, että sitä ei voida jättää huomiotta missään tilanteessa.

Hallamaan (2017, 223) auttamistoiminnan tyyppisiä soveltaen sosiaalityöntekijä voi pyrkiä estämään tai vähentämään haittaa tai vahinkoa. Toisaalta sosiaalityöntekijä voi omalla toiminnallaan pyrkiä ylläpitämään jotakin olemassa olevaa hyvää. Tavoiteltu muutos on silloin jonkin epäsuotuisan tapahtumakulun pysäyttämistä tai tilanteen kannattelua, ettei se luisu pahemmaksi.

Se että pystyy pitämään sen tilanteen ennallaan kiittää sitä se voi olla sosiaalityöntekijän työvoitto, ettei lähe luisumaan vaikka joku päihdeongelma tai taloudellinen ongelma tai joku tällainen entistä keuhkoma. [...] Ja ehkä siit eteenpäin mennään vast pitkän ajan päästä jos mennään. (R2; Os2)

Gerontologisessa sosiaalityössä tavoite ei aina ole se, että tilanne muuttuisi paremmaksi, vaan lainauksen kuvaamalla tavalla tilanteen paahenemisen estäminenkin voi olla suuri työvoitto. Tavoitteeksi asetettava hyvinvoinnin muutos ei siis aina yksiselitteisesti ole sitä, että iäkkään hyvinvointi kohentuisi – siten että esimerkiksi palvelujen tarve lakkaisi – vaan tavoite voi olla myös tilanteen kannattelu ja paahenemisen estäminen.

Sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteena voi siis olla vaikuttaminen suoraan iäkkään hyvinvointiin turvaamalla perustarpeet. Tällöin

työntekijän toiminnalla on iso rooli ja asiakkaan rooli jää pienemmäksi. Tavoitteeksi ei välttämättä oteta itsenäistä pärjäämistä ja palvelutarpeen loppumista, vaan tavoitteena on pikemminkin akuutin tilanteen turvaaminen ja tilanteen kannattelu. Myös perustarpeiden osalta voidaan pyrkiä itsenäiseen pärjäämiseen, mutta tämä vaatii aina iäkkään omaa muuttunutta toimintaa.

Toiminnan aikaansaaminen

Sosiaalisen muutostyön ytimessä on mahdollistaa asiakkaan toiminta oman hyvinvointinsa hyväksi. Sosiaalityöntekijä ei tee muutosta vaan pyrkii vaikuttamaan asiakkaan tai tämän läheisen toiminnan edellytyksiin, jotta tämä alkaisi toimia tavoitteenaan asiakkaan hyvinvoinnin kohentuminen.

Sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteena voi Hallamaan (2017, 223) auttamistoiminnan tyyppisiä seuraten olla *muutos toiminnan mahdollistavissa sisäisissä resursseissa tai muutos ulkoisissa toimintaedellytyksissä*. Sisäisten resursien vahvistamisessa keskeistä on ihmisen voimaannuttaminen ja valtaistaminen: työntekijä pyrkii auttamaan iäkkästä saamaan voimaa, jonka varassa tämä voi muuttaa elämänsä tai ympäristöään. Sosiaalityöntekijä pyrkii tuomaan uusia näkökulmia ja vahvistamaan iäkkään toivoa ja uskoa muutokseen.

Kylhän meidän tehtävä on hirveen pitkälle se toivon kannatteleminen. Ja semmonen uskon luominen ja semmonen horisontin ja perspektiivin maalaaminen yhdessä asiakkaan kanssa. Siinä on jo ihan hirveän paljon. (R6; Os2)

Iäkkäät sosiaalityön asiakkaat elävät usein hyvin vaikeissa elämäntilanteissa. Heidän tulevaisuusperspektiivinsä on myös erilainen kuin muilla ikäryhmillä, koska elettyä elämää on huomattavasti enemmän kuin odotettavissa olevaa elämää tulevaisuudessa. Nämä tekijät yhdessä voivat saada aikaan syväkin toivotomuutta, johon sosiaalityöntekijän on tärkeä

lähteä rakentamaan toivoa ja jotakin tavoittelemisen arvoista tulevaisuutta.

Toivon kannattelun ja uskon luomisen lisäksi sisäisten resurssien vahvistaminen on myös motivaation vahvistamista ja pyrkimystä luoda asiakkaalle ymmärrys siitä, millaisia seurauksia hänen toiminnallaan voi olla. Seuraavassa aineisto-otteesta sosiaalityöntekijä pohtii tilannetta, jossa iäkäs ei suostu mak samaan vuokraa.

Eräs asiakkaani on toistuvassa häätöuhka-kierteessä sen takia et hän ei suostu maksamaan vuokraa, vaikka hänellä on rahaa. Ja hän ei missään nimessä halua menettää sitä asuntoa, se on hänelle rakas koti [...]. Ja sit, vaikka hän ei sitä halua, niin siin on vaan pakko työskennellä hänen kanssaan siihen suuntaan, et se vuokra on nyt vaan hoidettava, et muuten sä menetät tän asunnon [...]. Et nää on vaikeita kyllä. Et ei voi vaan jättää ja antaa olla. (R6; Os1)

Sosiaalityöntekijä arvioi, että asiakkaan toive olla maksamatta vuokraa vahingoittaa tämän etua, ja asettaa siksi oman toimintansa tavoitteeksi sen, että asiakas maksaisi vuokran ja saisi pitää asuntonsa. Sosiaalityöntekijä pyrkiä tarvittaessa haastamaan asiakkaan käsityksiä ja asenteita ja samalla kuitenkin valaa uskoa, että tämä pystyy saamaan aikaan muutoksen.

Iäkäs asiakas voi myös toimia tavalla, joka aiheuttaa uhkaa ympäristölle. Tällöin sosiaalityöntekijä pyrkiä saamaan aikaan muutoksen tämän toiminnassa, jotta ympäristöön kohdistuva uhka tai pelko poistuisi.

Aina pitää olla se asiakkaan tilanne [keskiössä], mut kuitenkin siinä lähtökohdانا myös se muitten turvallisuus. Et jos on vaikka kerrostalossa ja sitten siellä unohtuu kiukaan päälle jotain sulavaa, niin siinä on sitten turvallisuusriski kaikille muillekin. (R1; Os2)

Aineisto-otteesta työntekijä pohtii, että iäkkään tilanne ja toiveet ovat lähtökohteisesti aina

työskentelyn keskiössä. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin huomioitava myös ympäristön turvallisuus. Tavoitteenasettelussa onkin tärkeää, että pyrkimyksenä ei ole vain vastata iäkkään palvelutarpeisiin tai tavoitella asiakkaan tyytyväisyyttä, vaan mukana on aina myös kontrollin ulottuvuus, jolloin iäkkään toiminnalle saataan asettaa rajoja.

Ulkoiset toimintaedellytykset (ks. Hallamaa 2017, 223) ovat ihmisen elinympäristössä olevia tekijöitä, jotka mahdollistavat tämän hyvinvointia edistävän ja saavutettua muutosta ylläpitävän toiminnan.

Saadaan se asunto raivattua siihen kuntoon, että se onkin siisti ja siellä voi asua ja nukkua ja syödä ja käydä vessassa. Ja mahtuu tekemään kaiken mahdollisen. Niin se on ihan mieleltöntä. Et se asiakas pystyy jälleen nauttimaan siitä kodistaan. (R6; Os2)

Aineisto-otteesta sosiaalityöntekijä kertoo, miten asunnon raivaaminen saattaa vaikuttaa asiakkaan toimintakykyyn ja elämän mielekkyyteen. Muutos ulkoisissa toimintaedellytyksissä mahdollistaa sen, että asiakas voi taas asua kodissaan ja toimia siellä ja elämästä tulee aiempaa mielekkäämpää.

Niemelän (2011) teoretisoinnissa toiminta onkin ihmisen hyvinvoinnin keskeinen osa. Sosiaalityöntekijän tavoite saada aikaan asiakkaansa toimintaa on siis myös hyvinvoinnin ulottuvuus. Toiminta ei ole yksinomaan välillinen tavoite, vaan sitä tavoitellaan myös siksi, että se on keskeinen osa elämän mielekkyyttä ja hyvinvointia, arvokasta itsessään. Mielekkään tekemisen merkitys tuli esiin aineistossa.

Kyllähän sillä arjen sisällölläkin on ihan valtavasti iso merkitys. Jos ei sinulla ole päivässä juuri mitään tekemistä, niin kyllähän se tyhjäksi jää, vaikka ne perustarpeet ois taattu. (R1; Os1)

Elämän tulisi tuntua mielekkäältä ja siinä tulisi olla jotain sisältöä. Hyvään elämään kuuluu

mahdollisuus tavoitella itselleen tärkeitä päämääriä ainakin jossain määrin (Niemelä 2011), ja sosiaalityöntekijän tavoite voi olla auttaa iäkkästä löytämään näitä oman elämän tavoitteita ja tukea häntä niiden saavuttamisessa.

Iäkkään asiakkaan lisäksi sosiaalityöntekijän tavoitteet voivat kohdistua myös omaisiin tai yhteistyökumppaneihin. Omainen voi esimerkiksi estää iäkkästä hyödyntämästä jotakin sosiaalityöntekijän tarjoamaa resurssia, tai iäkkästä kaltoinkohteleva omainen voi kieltäytyä avusta, jota hän tarvitsisi itselleen. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijä suojelee asiakasta pyrkimällä saamaan aikaan muutoksen omaisen ajattelussa ja toiminnassa. Sosiaalityöntekijä voi myös pyrkiä vaikuttamaan yhteistyökumppaneiden toimintaan, esimerkiksi motivoimalla heitä antamaan palvelua asiakkaalle tai tämän omaiselle, vaikka se ei olisi ihan helppoa.

[Sosiaalityön tavoitteena on] *asiakkaan edun löytäminen ylipäätään ja sen mukainen työskentely ja kaikki semmonen, et joku on joka pitää organisaatiossa silmällä sitä et ne asiakkaan oikeudet toteutuu.* (R2; Os1)

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on pyrkiä ajamaan asiakkaansa etua ja turvaamaan myös siten hänen välttämätön huolenpitonsa ja perustarpeensa. Voi esimerkiksi olla tilanteita, joissa asiakas ei täytä hallinnollisesti määriteltyjä palveluun pääsyn kriteerejä, vaikka hän sosiaalityöntekijän arvion mukaan tarvitsisi kyseistä palvelua. Sosiaalityöntekijän tavoitteena on saada yhteistyökumppanit toimimaan iäkkään edun mukaisesti.

Sosiaalityöntekijä voi myös pyrkiä vaikuttamaan yhteistyökumppanien toiminnan edellytyksiin – esimerkiksi antamalla heille tietoa tai omaa asiantuntijuuttaan käyttöön. Gerontologisessa sosiaalityössä on konsultoivia tehtäviä, jolloin sosiaalityöntekijät omalla asiantuntijuudellaan pyrkivät tukemaan muita ammattilaisia työssään eli auttamaan heitä auttamaan asiakasta. Tällöinkin toiminnan viimekätisenä tavoitteena on iäkkään hyvin-

voinnin edistäminen, mutta se tapahtuu yhteistyökumppanin toiminnan kautta.

Pohdinta ja johtopäätökset

Tarkastelin tutkimuksessani tavoitteita, joita sosiaalityöntekijät asettavat työlleen iäkkäiden kanssa työskennellessään. Tavoitteenani oli muodostaa jäsenitys gerontologisen sosiaalityön tavoitteista ja nostaa esiin näkökulmia sen erityispiirteistä. Tarkastelu suuntautui asiakastyön (mikro)tasolle.

Tulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden toiminnan tavoitteena on turvata asiakkaan välttämättömät perustarpeet, vahvistaa iäkkään, tämän läheisen tai toisen ammattilaisen toiminnan edellytyksiä sekä saada aikaan auttamisen mahdollistavat olosuhteet. Perustarpeiden tyydyttäminen ja toiminnan edellytysten vahvistaminen ovat varsinaista iäkkään hyvinvoinnin edistämistä, kun taas työskentelyn mahdollistavat olosuhteet ovat välillisiä tavoitteita ja määrittävät sitä, millaisia hyvinvoinnin muutostavoitteita sosiaalityöntekijät voivat toiminnalleen asettaa. Sosiaalityöntekijöiden asettamat erityyppiset tavoitteet liittyvät kiinteästi toisiinsa ja ovat osin päällekkäisiä. Vaikka erilaiset tavoitteet saattavat vaihdella työskentelyprosessin (ks. Forte 2014, 61) eri vaiheissa, pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan yleensä niitä kaikkia.

Tutkimuksen muodostama kuva sosiaalityöntekijöiden tavoitteista gerontologisessa sosiaalityössä noudattelee pitkälti yleistä käsitystä sosiaalityön luonteesta ja tavoitteista. Tutkimukseni perusteella kritiikki gerontologisen sosiaalityön vähäisestä ammatillisuudesta (Richards ym. 2014) ei siis saa vahvistusta. Analyysissa nousi kuitenkin esiin, että gerontologisessa sosiaalityössä tavoiteltava muutos poikkeaa jonkin verran yleisistä sosiaalityön määrittelyihin sisältyvistä muutostavoitteista. Gerontologisessa sosiaalityössä muutos ei aina tarkoita sitä, että ihmisen sosiaaliset ongelmat lievittyisivät niin, että sosiaalityön tar-

ve lakkaisi. Asiakkaana saatetaan olla jopa kuolemaan asti, ja tällöin tavoitteeksi asetettava muutos on pikemminkin tilanteen kannattelu ja pahenemisen estämistä (vrt. Hare 2004; Raunio 2009; Forte 2014). Tämä havainto asettaa sosiaalityössä tehtävän muutostyön uuteen valoon. Voisiko muutostyön yhdeksi merkitykseksi ajatella, että pyritään estämään jokin todennäköinen ei-toivottu kehityskulku ja näin minimoimaan haitta tulevaisuudessa? Gerontologisen sosiaalityön tavoitteenasettelussa olisi hyödyllistä huomioida se, millaista muutosta tavoitellaan. Tällöin voitaisiin puhua erilaisista toimintalinjoista (vrt. terveydenhuollon hoitolinjat). Joissain tilanteissa tavoitteena on hyvinvoinnin muutos, jolloin sosiaalinen ongelma poistuu tai lieviytyy niin paljon, että sosiaalityön tarve lakkaa. Toisissa tilanteissa taas tavoitteena on nykytilanteen kannattelu tai pahenemisen estäminen tai hidastaminen. Toimintalinjaa ei ole kuitenkaan syytä lukiä, vaan sen tulisi olla joustava ja tarvittaessa muuttuva tavoitteenasettelun apuväline.

Tutkimukseni mukaan olemassaolon turvaavista perustarpeista huolehtiminen ja iäkkään suojeleminen korostuvat sosiaalityöntekijöiden tavoitteenasettelussa (vrt. Soukiala 2015). Tähän kokonaisuuteen liittyy iäkkään suojeleminen toisten ihmisten väkivallalta, hyväksikäytöltä tai laiminlyönneltä (ks. myös Montgomery & Carney 2022) sekä iäkkään edun ajaminen palvelujärjestelmässä – pyrkimyksenä turvata välttämätön huolenpito ja perustarpeiden tyydyttäminen (ks. myös Ylinen 2008). Suojeluun sisältyy myös kontrollin elementti, jolloin sosiaalityöntekijä voi pyrkiä suojelemaan iäkästä tämän omalta haitalliselta toiminnalta tai toisaalta suojelemaan muita ihmisiä iäkkään haitalliselta tai vaaralliselta toiminnalta. Kaksi viimeistä suojeleminen näkökulmaa liittyvät iäkkään itsemääräämisoikeuteen ja sen rajoittamiseen, jonka on nähty myös aiemmassa tutkimuksessa olevan keskeinen kysymys gerontologisessa sosiaalityössä (Rossi 2021, 98–99). Huolenpidon ja suojeleminen näkökulmat ovat omaleimaisia juuri gerontologiselle sosiaalityölle ja tekevät siitä

erittäin vaativan sosiaalityön erikoisalana niin tiedollisesti, taidollisesti kuin eettisesti.

Huolenpidollisen orientaation ollessa keskeinen ja haastava osa gerontologista sosiaalityötä kuntouttava orientaatio, jossa haetaan selkeämmin muutosta elämäntilanteeseen, on aineiston perusteella saanut enemmän tilaa gerontologisen sosiaalityön käytännössä. Suhdeperustaisen sosiaalityön, jossa muutosta haetaan nimenomaan asiakkaan ja työntekijän väliseen työskentelysuhteeseen keskittymällä (Ruch ym. 2010), tulisi olla tärkeä osa kuntouttavaa gerontologista sosiaalityötä. Jotkut haastateltavat kertoivat paneutuvan ja pitkäjänteisen työn vahvistumisesta työn käytännössä, mutta edelleen painopiste oli usein lyhytkestoisissa, akuuttien ongelmien ratkaisemisessa. Rakenteellisen työn orientaatio näkyi aineistossa vain vähän, mutta se oli kuitenkin tunnistettu orientaatio. Työssä painottui yksilökohmainen sosiaalityö, ja työtä tehtiin pääasiassa sellaisten asiakkaiden kanssa, joiden ongelmat olivat jo hyvin vakavia. Sosiaalityöntekijän tavoitteet kohdistuivatkin pitkälti ongelmien lievittämiseen ja vähemmän hyvinvoinnin vahvistamiseen sinänsä.

Toiminnan teoriaa ei ole laajasti hyödynnetty sosiaalityön tutkimuksessa. Tutkimuksessani käyttämäni teoreettiset analyysivälineet toimivat kuitenkin hyvin sosiaalityöntekijän erilaisien tavoitteiden tarkastelussa. Tutkimukseni laajensi ja tarkensi Niemelän (2009; 2011) teoretisointia sosiaalityön tavoitteista kohdentuen tarkastelun sosiaalityöntekijän toiminnan tavoitteisiin. Tutkimukseni valossa Niemelän erottelu kuvaa hyvin niitä hyvinvoinnin ulottuvuuksia, joita sosiaalityöntekijä toiminnallaan tavoittelee, mutta ei auta ymmärtämään tavoiteltavan muutoksen luonnetta eikä toisaalta auttamistoiminnan mahdollistamiseen tähtäviä tavoitteita, jotka ovat aivan olennaisia sosiaalityöntekijän toiminnan ymmärtämiseksi. Hallamaan (2017) auttamistoiminnan tyypit tarjosivat puolestaan hyvät apuvälineet tavoiteltavan muutoksen luonteen ymmärtämiseksi. Niemelän ja Hallamaan muotoilut eivät olleet

riittäviä auttamistoiminnan mahdollistavien tavoitteiden jäsentämiseen, vaan nämä nousivat aineistosta täydentämään kokonaiskuvaa. Kokonaisuudessaan analyysi tarkensi tavoitteiden eri ulottuvuuksia ja käsitystä siitä, millaisiin asioihin sosiaalityöntekijä pyrkii työssään vaikuttamaan tavoitellessaan asiakkaan hyvinvoinnin kohentumista.

Tavoitteiden erittely osoitti, että sosiaalityöntekijällä on paljon tavoitteita, jotka eivät suoraan edistä iäkkään hyvinvointia vaan toimivat välillisinä tavoitteina. Tämä tekee osaltaan ymmärrettävämmäksi havainnon, että asiakkaiden tai yhteistyökumppaneiden voi olla vaikea hahmottaa sosiaalityön sisältöä ja merkitystä (esim. Manthorpe ym. 2008; Heenan & Birrell 2019) tai että sosiaalityöntekijät kokevat usein vaikeaksi kuvata omaa työtään (esim. Røysum 2017). Sosiaalityöntekijän erilaisten tavoitteiden tunnistaminen auttaa hahmottamaan ja sanallistamaan, mitä sosiaalityö on käytännön toimintana. Se auttaa myös käytännössä suuntaamaan toimintaa asiakkaan hyvinvoinnin edistämisen kannalta olennaisiin asioihin ja parantaa moniammatillisen työn edellytyksiä. Ryhmäkeskusteluissa tuli esiin, että toiminnan tavoitteet asetetaan osittain tiedostamatta toiminnan lomassa. Kokenut ammattilainen on voinut sisäistää tavoitteensa niin hyvin, ettei hänen tarvitse miettiä niitä erikseen. Tiedostamaton toiminta saattaa kuitenkin altistaa haitalliselle vallankäytölle. Jos tavoitteita ei aseteta tiedostaen, iäkkään hyvän sijaan saatetaankin edistää organisaation hyvää tai toteuttaa epähuomiossa omaisen toiveita. Eettisen toiminnan varmistamiseksi on siis tärkeää pysähtyä tavoitteiden asettamisen äärelle ja tehdä se yhdessä asiakkaan kanssa, asiakkaan elämäntilanteesta ja hyvinvoinnista käsin. Tavoitteiden tietoisien asettamisen on myös todettu lisäävän sosiaalityön vaikuttavuutta (Matthies ym. 2021), joten tähän olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös gerontologiassa sosiaalityössä.

Poliittishallinnollisten tavoitteiden, kuten kotona asumisen tukemisen ja muiden palve-

lujen aukkojen paikkaamisen (ks. Tenkanen 2007; Rossi & Valokivi 2018), sijaan gerontologisessa sosiaalityössä tulisi vahvistaa sosiaalityön omista lähtökohdista lähtevää tavoitteenasettelua. Gerontologisen sosiaalityön tavoitteeksi, niin puheissa kuin käytännössäkin, tulisi ymmärtää iäkkään hyvinvoinnin kokonaisvaltainen edistäminen ja tältä pohjalta tarkastella ja tarvittaessa uudelleen määritellä gerontologisen sosiaalityön sisältö ja paikka palvelujärjestelmässä. Myös kuntouttavaa suhdeperustaista sosiaalityötä, iäkkään voimavarojen vahvistamista sekä rakenteellista orientaatiota olisi vahvistettava työn käytännössä, jotta iäkkäiden vaativiin tuen tarpeisiin ja toisaalta rakenteellisiin epäkohtiin voitaisiin vastata tehokkaasti.

Stefan Timmermansin ja Iddo Tavoryn (2012) mukaan abduktiivisen analyysin tuloksena syntyy hypoteeseja, joihin liittyy tiettyä epävarmuutta. Myös oman tutkimukseni tulosta olisi mielenkiintoista tarkastella jonkin toisen aineiston avulla deduktiivisen analyysin keinoin ja näin vahvistaa tekemäni jäsenitys tai havaita siinä muutostarpeita. Niin ikään olisi kiinnostavaa testata muodostamaani jäsenitystä gerontologisen sosiaalityön tavoitteista muihin sosiaalityön erikoisaloihin ja vertailla tällä tavoin niiden tavoitteiden erityispiirteitä empiirisesti.

Yhteydenotto:

Tiina Soukiala, TM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta,
Sosiaalityö
tiina.soukiala@helsinki.fi

Kirjallisuus

- Blom B, Morén S. Theory for social work practice. Lund: Studentlitteratur, 2019.
- Forte J. An introduction to using theory in social work practice. New York: Routledge, 2014.
- Hallamaa J. Yhdessä toimimisen etiikka. Helsinki: Gaudeamus, 2017.
- Heenan D, Birrell D. Hospital-based social work: challenges at the interface between health and social care. *Br J Soc Work* 2019;49(7):1741–58. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy114>

- Hare I. Defining social work for the 21st century: the international federation of social workers revised definition of social work. *Int Soc Work* 2004;47(3):407–24. <https://doi.org/10.1177/0020872804043973>
- Healy K. Becoming a trustworthy profession: doing better than doing good. *Aust Soc Work* 2017;70(sup1):7–16. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2014.973550>
- Hennink M. Focus group discussions. New York: Oxford University Press, 2014.
- Jones I, Higgs P. Class and health inequalities in later life. In: Formosa M, Higgs P, eds. *Social class in later life: power, identity and lifestyle*. Bristol: Policy Press, 2015:113–32.
- Kariniemi KS, Siira H, Kyngäs H, Kaakinen P. ”Vanhakin on ihminen” Ikääntyneiden kokemuksia vahvuuksistaan, voimavaroistaan ja kotihoidosta. *Gerontologia* 2020;34(1):25–42. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.80436>
- Manthorpe J, Moriarty J, Rapaport J, Clough R, Cornes M, Bright L, et al. ‘There are wonderful social workers but it’s a lottery’: older people’s views about social workers. *Br J Soc Work* 2008;38(6):1132–50. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl379>
- Matthies A, Svenlin AR, Rantamäki N, Viitasalo K. Aikuissoosiaalityössä vaikuttavat sosiaaliset mekanismit. Teoksessa: Matthies A, Svenlin A, Turtiainen K, toim. *Aikuissoosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Helsinki: Gaudeamus, 2021:189–202.
- Mattsson T. Intersectionality as a useful tool: anti-oppressive social work and critical reflection. *Affilia* 2014;29(1):8–17. <https://doi.org/10.1177/0886109913510659>
- Montgomery L, Carney G. Elder abuse. In: Torres S, Donnelly S, eds. *Critical gerontology for social workers*. Bristol: Policy Press, 2022:130–45.
- Niemelä P. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa: Mäntysaari M, Pohjola A, Pösö T, toim. *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2009:209–36.
- Niemelä P. Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa: Pehkonen A, Väänänen-Fomin M, toim. *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2011:257–73.
- Payne M. *Modern social work theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.
- Pirhonen J, Tuominen K, Jolanki O, Jylhä M. Hyvinvointi vanhuudessa – valmistautumista, sopeutumista, luopumista ja hyväksymistä. *Gerontologia* 2019;33(3):105–20. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.79424>
- Puusa A. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa: Puusa A, Juuti P, toim. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 2020:99–112.
- Raunio K. *Oleellinen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 2009.
- Ray M, Milne A, Beech C, Phillips J, Richards S, Sullivan M, et al. Gerontological social work: reflection on its role, purpose and value. *Br J Soc Work* 2015; 45(4):1296–312. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct195>
- Richards S, Sullivan M, Tanner D, Beech C, Milne A, Ray M, et al. On the edge of a new frontier: is gerontological social work in the UK ready to meet twenty-first-century challenges? *Br J Soc Work* 2014;44(8):2307–24. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct082>
- Rossi E. Osista muodostuva kokonaisuus – kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä, sen käytännöistä ja niiden tutkimisesta. *Acta electronica Universitatis Lapponiensis* 310. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-264-1>
- Rossi E, Valokivi H. Ikääntyneiden sosiaalinen kuntoutus. Teoksessa: Lindh J, Härkäpää K, Kostamo-Pääkkö K, toim. *Sosiaalinen kuntoutuksessa*. Rovaniemi: Lapland University Press, 2018:149–73. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-947-6>
- Ruch G, Turney D, Ward A. *Relationship-based social work: getting to the heart of practice*. London: Jessica Kingsley, 2010.
- Røysum A. ‘How’ we do social work, not ‘what’ we do. *Nord Soc Work Res* 2017;7(2):141–54. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2017.1284150>
- Seppänen M. Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa: Kananoja A, Lähteinen M, Marjamäki P, toim. *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma, 2016:260–9.
- Seppänen M, Ray M. Opportunities and future prospects for gerontological social work with a critical lens. In: Torres S, Donnelly S, eds. *Critical gerontology for social workers*. Bristol: Policy Press, 2022:177–91.

- Sherry M, Cummings R, Cooper L, Johnson C. Alcohol misuse among older adult public housing residents. *J Gerontol Soc Work* 2013;56(5):407–22. <https://doi.org/10.1080/01634372.2013.790868>
- Sixsmith A, Sixsmith J. Ageing in place in the United Kingdom. *Ageing Int* 2008;32(3):219–35. <https://doi.org/10.1007/s12126-008-9019-y>
- Soukiala T. Sosiaalisen asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. *Gerontologia* 2015;29(3):173–80.
- Tenkanen R. Sosiaalityö ja kotona asuvien vanhus-ten ongelmat. Teoksessa: Seppänen M, Karisto A, Kröger T, toim. Vanhuus ja sosiaalityö: sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustannus, 2007:181–92.
- Timmermans S, Tavory I. Theory construction in qualitative research: from grounded theory to abductive analysis. *Sociol Theory* 2012;30(3):167–86. <https://doi.org/10.1177/0735275112457914>
- Vaara E, Haapola I, Seppänen M, Karisto A. What is wellbeing for the elderly? In: Naskali P, Seppänen M, Begum S, eds. Ageing, wellbeing and climate change in the Arctic: an interdisciplinary analysis. London: Routledge, 2016:133–46.
- Vaarama M, Mukkila S, Hannikainen-Ingman K. 80 vuotta täyttäneiden elämänlaatu ja elinolot. Teoksessa: Vaarama M, Karvonen S, Kestilä L, Moisio P, Muuri A, toim. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2014:40–61. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-015-3>
- von Wright GH. Hyvän muunnelmat. Helsinki: Otava, 2001.
- Willis P, Lloyd L, Hammond J, Milne A, Nelson-Becker H, Perry E, et al. Casting light on the distinctive contribution of social work in multidisciplinary teams for older people. *Br J Soc Work* 2022;52(1):480–97. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab004>
- Ylinen S. Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön ”välitiloissa”. *Janus* 2008;16(2):111–25.
- Yon Y, Mikon CR, Gassoumis ZD, Wilber KH. Elder abuse prevalence in community settings: a systematic review and meta-analysis. *Lancet Glob Health* 2017;5(2):147–56. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30006-2](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30006-2)